

NÉBÓ HEGYÉN

TEMETÉSI BESZÉDEK.



IRTA:

ÜTŐ LAJOS

unitárius lelkész.



I. G. DUCA

1936

UNITÁRIUS IRATMISSZIÓ
Budapest, V., Koháry-u. 4. sz.

„Egyre kérlek Istenem,
Add, hogy halálom
Szép és szelid legyen“.

(Reviczky).

KOPORSÓ MELLETT, KÖNNYCSEPPEK KÖZÖTT

Vespasiánus császár sugta haldokolva:
„Úgy érzem, hogy most kezdek Isten lenni“.

Fehér galamb szállt el a fehér világba.

Fehér galamb szállt el a fehér világba. Hallom szárnycsattogását, látom útja ívelését. Megáll itt egy percre, aztán tova száll búcsúcsókja után ama szebb világba.

A föld fehér. Az ég ragyogó kék. Arcainkon érezzük a nap lágy melegségét. A hegyek oldalát a hó drapériája redőzteti. Gyönyörű világ. Mintha a lélek birodalma lenne. Az ártatlanság diadala a föld felett. A lélek az ő ablakán, a ragyogó szemén kitekint e szent fehérségbe, s úgy szeretne beleveszni, egybefolyni a tisztán csörgedező cseppekbe, mit az ébredő meleg sugara csal ki a föld szeméből. Mintha sirna, mert búcsúzik a fehér hó lepel.

Kényszeríteni szeretné a lélek a szívet, hogy fakadjon fel már érzelmei rejtett kamráiból, s e felszabadult érzelmek adjanak szavakat az ajkakra, hadd imádkozzék az ember.

Az öntudatos ember élvezi a szép világot: imádkozik. Az öntudatlan gyermek belevesz. Nem tudja visszatartani a kikiváncozó lelket s elszáll, mint fehér galamb a fehér világba.

A lélek tiszta még. Nincsenek képei. Szülő, ember, eszmék mind ismeretlenek. Csak egy kép van rajta, ott rezg, mint örökség: az Istennek képe.

A szívet nem dobogtatta még külső vágy, inger. Érzelmek nem születtek, csak a fészük van meg. Dobog

a maga ütemes, egyhangú, gépszerű tempójában: — a tisztaságban.

Az ártatlanság üli diadalát. Szabadon jár a lélek a testben, helyét nem határozza meg érzelem, gondolat, nincsenek korlátai, kiül a szemre és belebámul a nagyvilágba.

Ha jönnek a nehéz gondolatok, égető gondok, félve visszahúzódik; ha jönnek az érzelmek, összeszorul a kebelbe, beszorítják a különös eszmék, az életviharok, az élet megpróbáltatásában eldurvult érzelmek.

Ez a lélek ezt nem várta meg, visszaszállt elhagyott hazájába, az angyalok seregébe.

Ez a mi vigasztalásunk.

Ilyeneké a mennyeknek országa.

Eltűnt, mint a nap meleg sugarára a tiszta hópehely, mint a lélekből felszálló sóhajtás, eltűnt, mint egy ártatlan mosoly a rózsás ajkakon, elmúlt, mint egy kedves emlék.

Mi marad utána? Egy könnycsepp, egy sóhajtás, egy barázda az arcon, egy imádság. Egy nehéz, hosszú tekintet a komoly életbe, egy belenézés a megpróbáltatásokba, egy csalódás, egy felhőfoszlány és egy mély seb a lelken. E seb, ha begyógyul is, helye mindig látszik, mert egy ártatlan gyermek halálát elfeledni sohasem lehet.



Márah.

Minden örül a fakadó földdel. Az ember, a madár, a virág, a gyöngye szárú fű. A rét, az erdő. A tavasz csókjával, az eső cseppjével éltet, elevenít.

A tavasz csókja: a gyermek csókja az anya arcán, vagy az anyáé gyermeke ajakán. Összeolvadó csók a rügyfakadásban, melyben benne van az ég ereje, a föld

akarata. A föld akaratának hódol a napsugár, a napsugár mosolyára szédül a föld.

Egy virágos tavaszba való öntudatlan szédülés. Ez az öntudatlan szédülés boldogságot sugároz, melegséget áraszt. Életet önt a tél fagyába dermedt, korhadt fába is... hogyne nyilna a szerény ibolya.

S ez álmatag, halk zene, repdeső öröm s mosoly között hidegséget érezünk. Most, mikor a nap hanyatlóban, hideg borzongat. A tél visszamaradt emléke ez? Vagy a koporsó rémit, hervadt ibolya csokraival?

Ez a koporsó, a tavasz hideg csókja. Elváló, búcsúcsókja. Megfagyott mosoly, tépett rügy. Csókra hulló könnyek. Elszálló lélek.

A természet csábító zenéjébe is belezúg a halálhang: *memento mori*. Az örömdalos, tavaszi lágy szellőjébe belesikolt az anya fájdalma. A tavaszt nem ismerő ember sikoltása ez.

Kínosan sugja felénk a megtört anyai szív: „Ne nevezetek engem többé Noeminak, inkább Márahnak, mert keserőséggel illetett az Isten és nagy az én szenvedésem“.

A keserűség anyjának tavaszba hullatott könnye mély üreget váj a szívbe s ezt az ürt a nyár sem tudja belölteni.

Milyen egyenetlen képek. Kontrasztok. Fakadó rügy, hideg koporsó. Feslő öröm, könnybe fuló fájdalom. Beszédes tavaszi szellő, szívettépő, zugó szenvedés. Remény, vágy egy forró nyár, s hulló könnycseppek hideg tél után.

Nincs más kérésünk, csak az, hogy e könnycseppek közé vegyüljön Bethesda cseppje gyógyító erejével, hogy a keserűség anyja vigasztalást nyerjen.

Sunamitis.

A Karmel-hegy magaslatán, honnan be lehet látni Galilea lankás tereit s gyönyörködni lehet a tenger ezer szépségeiben, lakott Elizeus, Ilyés próféta utódja, szolgájával: Géházival. Egy alkalommal Sunemben volt, hol a főasszony látta vendégül, kinek arca nagyon szomorú, az ajka szóttalan, s ha nagyritkán mégis megszólal, mintha a panasz fuvoláján zsongna tovább imádságos hangja.

— Fáj neki, hogy nincs gyermeke, — világosítja fel Elizeust Géházi.

És a próféta megáldja Sunamitist: egy év múlva fiad születik, kiben feltalálod az élet minden boldogságát.

„Akkor ismerte meg Sunamitis, hogy Istennek embere a vendég“.

Boldogság költözött az asszony házába. A kis gyermek sirása mosolyt csalt az anya ajkaira, Becézte, ápolta, nevelte, táplálta. Beszélt hozzá, játszott vele, minden idejét lekötötte a gyermek.

És egyszer nagy beteg lett. Az anya ott virrasztott ágya mellett, szólani sem mert. Aggódva fogja a parányi forró kezét, nehéz könnycseppek borítják el szemét s amikor föléje hajol, hogy még egyszer megcsókolja észrevétlenül, nem hallja lélekzetvétélét, a keze is egyre hidegebb kezében.

— Istenem, a gyermek meghalt.

A fájdalom torzzá teszi arcát, haja csapzott, lábai reszketnek, kiáltani akar és nem jön hang torkából, majd mint egy örült, szaladni kezd, magára hagyva halott gyermekét.

Tövis tépi lábát, por lepi ruháját, foltok száradnak arcára könnycseppekből, cél nélkül, örültként szaladgál

szerteszét, majd eltűnik Karmel erdejébe s aléltan rogy Elizeusz próféta lábai elé:

— A gyermek meghalt!

És a próféta hosszú léptekkel, komoly gondolatokba merülve megy lefelé a hegyen . . . látni akarja a gyermeket.

Az anya megelőzi, gyermekét karjai közé szorítja, s úgy várja Istennek emberét.

A próféta elveszi az agyagszínű halottat, bemegy a „felházba“, lefekteti, ajkait ajkaira nyomja, meleg párát fú szájába, a szívét dörzsöli és a gyermek mélyet, hosszat lélegzik.

— Él!

— — — — —

Miért ismétellem e régi történetet? Azért, hogy még egyszer előnkbe álljon a fájdalmában prófétát kereső anya.

Ökölbe szorult kézzel áll a fájdalom, fekete ruhája van a szenvedésnek, a megpróbáltatás felette nehéz, s mégis olyan könnyen és hamar megfeledkezünk arról, hogy keressük a vigasztalást, a bibliát, a prófétát.

Mert van olyan lelki állapot, mikor ezekre nagy szükségünk van, mikor az orvosok is félreállnak, a konziliumnak nincs eredménye, amikor a pap is előveszi palástját . . Igen, ilyenkor kész az anya arra, hogy elszaladjon a kóporsó mellől, hogy belefusson a világba, ki az erdőre, vigasztaló prófétát keresve, hogy gyógyírt adjon nehéz fájdalmára.

Ma nem vágyunk ótestamentumi csodákra, hihetetlen történetek elgondolása nem izgat már, csak vigaszra vágyunk, melyet egyedül a biblia hoz meg számunkra, az életet lehelő evangélium.

„Vigasztalni annyi, mint meggyőzni valakit arról, mit az ember maga sem hisz“.

Ezt leginkább temetések alkalmával hangoztatjuk.

A mi vigasztaló szavainkra is rámondhatja a kétke-

dés: Sunamitis boldog volt, ő visszakapta gyermekét, de mi nem kapjuk vissza soha. Nem, de a próféta mégis megvigasztal, a biblia enyhületet ad: *Keresd a vigaszt, s megtalálod.*

Keresd te is, s meglátod, hogy az isteni gondviselés, a kegyelem el nem marad.

Ez a gyermek pedig élni fog az emlékekben, Istennek országában.



A mustárliszt.

Egyik keleti történet szerint, a fájdalom töviseitől gyötört anya elmegy vigasztalásért az Isten emberéhez.

— Nem tudok nagyobb fájdalmat elképzelni, mint amekkora az enyém. Folyton látom gyermekem megüvegesedett szemét, vértelen ajakát, összekuszált haját. Mindig előttem van kis koporsója, s onnan úgy mered reám, mintha szemrehányással volna tele irántam, miért is nem vigyáztam jobban reá.

Ez a gondolat kínoz, ez a „miért“ mindig előttem van. Reám bizta az Isten őt s én eldobtam magamtól, érzem, valamit helytelenül tettem. Nem virrasztottam eléget mellette, nem volt elég meleg a csókom, nem tudtam eléggé szeretni, mondd meg, mit nem tettem jól? Nem volt elég meleg a keblem, ahová szorítottam vagy bűn terheli lelkem, amiről nem tudok és ez most a bűnhődés.

„Miért“ büntet az Isten úgy, hogy ártatlan gyermekben állítja meg a szív verését. Az Istent én soha meg nem bántottam, oltárára szüntelen hordtam a virágot, s amikor ő született, fogadalmat tettem, hogy mindenben akaratára szerint járok el. „Miért“ büntet az Isten? Vigasztalj meg engem, mert elveszek.

Szólott a lelkek vizsgálója :

— Meggyógyítalak. Eredj és hozz nekem marék mustárlisztet abból a házból, melyben koporsó még nem volt.

A asszony ment. Parancsot teljesített javára, vigasztalására.

Estére elfáradt. Szomorúan tapasztalta, hogy minden háznál elborultak az arcok, amikor kérdezte :

— Úgy-e e házban nem volt még koporsó? Mustárlisztért jöttem.

— Volt. Meghalt az apánk, nemrégén temettük el anyánkat.

Hét napja már, hogy keres, kutat, be sem meri nyitani már az ajtókat, kívülről néz be s látja, hogy ép most vittek be oda koporsót.

Szomorúak a házak, az udvarok, a falú, az emberek. Minden olyan szomorú, a fa, a virág, az erdő, a madár is csicsérgés nélkül repdes, s a gyermekek sem tudnak játszani már. Fáradtan tér vissza az Isten emberéhez.

— Régen várlak. Elhoztad úgy-e a mustárlisztet? Mondd, honnan hoztad, s hol az a boldog ház?

— Nincsen lisztem. Mindenki temetett már.

— Tudom. Ez a közös emberi sors, látod. Ne zúgoddj Isten ellen, Ő tudja mit miért teszen. Vigasztalódj e tudatban, a közös emberi sors nehéz keresztje alatt. Kiváltságot Istentől nem várhatunk. Külömbiséget Ő nem tehet. *A földben több a koporsó, mint a földön a bölcső.*

Anyák könnycseppje a földbe szivódik, forrásnak vize fakad belőle, melyen a napnak sugara játszik. Hidd el, a te könnycseppjeiden is egyszer megtörik Isten napjának ragyogó sugara s e gyönyörű hidon látod majd állani és mosolyogni gyermeked. Ha nem hiszed, keresd tovább a mustárlisztet.

Nem kutatott tovább, Nehéz, szomorú emlékekkel szívében feküdt le ágyába, kis gyermekét képzeletben magához szorította s beszélt hozzá :

— Nem kaptam mustárlisztet. Ilyenek vagytok ti, gyermekek. Úgy jöttök felénk, mint a mosolygó napsugár, s úgy mentek tovább, mint a sötét felhő. Ez a sötét felhő ránehezedik a házakra, a lelkekre, a szívekre, ezért olyan szomorúak az emberek, ezért sírnak az anyák, s ezt mind ti teszitek, édes kis angyalkák.

— — — — —
Mustármagot kereső megtört szívek, szomorú arcu anyák, higyjétek el, a közös emberi sors hordozásában nagy vigasztalás rejlik.

Ezzel vigasztalódj te is.

Isten akarata volt ez.



FIATAL LEÁNY KOPORSÓJÁNÁL.

Castrum doloris.

Nem a koporsóban, virágágyon pihen, s a castrum doloris maga egy „virág-oltár“. A fehér őszi rózsák lágy szirmai melegen tapadnak egymáshoz, s a lelkek sóhajától meg-meg lobban selymük, egymásnak suttogják: virág volt ő is, „virág-élet“ egész élete. Elhullása: virághullás, az ősz rideg érintésére.

Huszonöt év megszakadt történetével ismételjük e castrum doloris mellett: *„az életben szakadékok vannak, melyekből a halál muzsikája hallszik“*. Bámulva állunk e szakadék szélén. Fejünk szédül a mély üreg láttán, s reszketve hallgatjuk a rémes muzsikát, melytől megremeg egész valónk. Valahonnan a föld mélyéből jön, csontok, sirok közül, mint egy fájdalmas éjjeli zene, zsongó, panaszos, siró hang. Valakinek kezében széttört a hegedű, bedobta e mélybe, s a húrokban bennfelejtett nóta szenvedőn zeng tovább. Valaki szétszedte az orgona sípjait, s egymásra dobálta közös földi sirba, s ezt fujja a föld szelleme most azoknak rémítésére, kik még élni akarnak. Gúnyos kacagás hallszik gyakorta, mintha kérdő lelkünk szavára felelet volna ez onnan a mélyből.

E szakadék szélén, a halál muzsikája közben hány-szor ér meglepetés minket. Ilyenkor a nagy „titok“ mystikuma rémít. Megremeg kezünkben a virágcsokor, hiszen nem „koporsó-dísz“ akart lenni ez, hanem mosolygós

menyasszony homlokán diadém; nem a halál muzsikáját akarta hervadtan takarni, hanem az élet zenéjének ütemét kíséni fehér ruhás leány után, a hűségesküre váró templom felé.

Ezt a titkot mi megérteni sohasem fogjuk, mikor az élet elején zuhan a mélybe a szakadék széléről az élni akaró, hogy kielégítse a Hydra éhségét.

Igy van ez, mikor a nagy „Titok” arat. Nem olyan ez, mint mikor búzamezőnek vág neki az éles sarló, vagy vadvirággal tarkított kövér fűrendet dönt sorba a kasza, hiszen itt megérett a kalász, itt betöltötte hivatását a fű, a virág. Jó kedv, dal kíséri a kasza pengését.

A nagy „Titok” emberrendet rak sorba a temetőbe. „Emberrendek” a föld alatt. És közöttük mennyi a gyermek, az ifjú. Mennyi a mi ismerősünk, mennyi a „fehér-ruhás” halott.

Ilyen menyasszonyosan fehér-ruhás halottunk vagy Te is, az élet szakadékának szélén.

Fehér volt egész élete, ártatlan a lelke, gyöngéd a szíve, mintha női ideálnak teremtette volna az Isten.

Gondban volt az Isten, mikor kiszakított lelkéből egy darabot s leszállott a földre, hogy formát adjon annak. A kemény követ csonttá változtatta, hússá tette a földet, s a csontot telerakta izmokkal. A földből kibuzogó sós vizet pirosra festette s az izmok csatornáiban elindította, hogy meleg vér éltesse a sejteket.

Gondban volt az Isten, míg megteremtette a szívet. Talán a szikla keménységét vette s a lábainál csobogó csermelyt; a virág ártatlanságát s a tövis szúrását, hogy ilyenné lett. S amikor készen volt az isteni mű, az ember önmagában kezdte fölfedezni e szépségeket és javított rajtuk, úgy, mint ahogy jobban esik szemének, ha a rendetlenül nőtt fákat parkká rendezzi, a virágokat csoportokba csoportosítja.

Az ember ideálja lett önmagának. A nőt költői ha-

sonlatokkal diszítette, s megállapította: *a nő, az örök mosoly, a sóhajtás, a könnycsepp.*

Örök mosoly Delila ajkán, mély sóhaj Salome lelkén, könnycsepp Magdaléna szemén.

E mosolygás kedves, e sóhajtás mély, ez a könnycsepp nehéz. Ez: a leány, az asszony s az anya képe.

Fájlaljuk azt, kinek fiatal korában már nemcsak mosoly volt az ajkán, de sóhaj a lelkén s könnycsepp a szemén.

Mosolygott ha övéire nézett; sóhajtott szenvedéseinek súlya alatt, az élet szakadékának szélén; könnyezett, mikor a halál muzsikáját hallgatta.

Úgy tetszik most nekem, mintha minden őszi rózsa, fehér koporsószeg volna, mely elakarja zárni tőlünk örökre. Csak azt a mosolyt, azt a sóhajtást, azt a könnycseppet nem tudja elzárni tőlünk semmisem.

Mennyi fehér szegfü kellett naponként, míg elkészült a menyasszonyi csokor, úgy, ahogy előttünk áll.

Ő volt a vőlegény ideálja, az apa imádsága, az anya könnycseppje, a testvérek sóhajtása. Ő volt a mi soha el nem felejthető drága barátunk, *a nőről alkotott eszményképünk.*

Ez az a fájdalmas *Castrum doloris*.



Székely ballada.

Eldobtad az életet magadtól, mint a megunt ruhát mint egy üres kosarat.

Kacagva mentél oda, „hol szebb az ének, tisztább a patak, zengőbbek a dalok“. Két évtized közé szorítottad össze az ifjú életet, s „elég“-nek találtad. Maga az égi kéz mindent megadott neked, amire vágytál. Szép volt az arcod, termeted, szép volt a lelked s a szíved sze-

retett. Olyan voltál szépségedben, mint a bibliai moáb asszony: Ruth, élettörténeted pedig: *egy megrázó székelly ballada.*

Hogy is mondaná el történetedet e nép éneke?

Ahol a székelly nép vasekéjével a földet turja, hol fehér ingét a Hargita szele egyre rázza, fujja; hol rászár az izzadság széles homlokára; hol hegyek között mosolyog a nap, s a köd gyakran megüli a látóhatárt; hol a fonókban új nóta születik s új mesék támadnak a Firtos tövében... ott, élt egyszer egy szép székelly leány. Dalolva öntözte ablaka virágait, s puha kezekkel símogatta apja arcának barázdáit. Ajkán varázs volt a mosolygás, parázs szemében a ragyogás. Játszott, mint a galamb tiszta búza láttán, s énekelt már virradat idején.

Aki látta, megcsodálta; aki beszélt vele, megszerette. Jó kedvvel dolgozott, parancsszót nem ismert, neki parancsolni sohasem kellett. Mély kútból vederrel tiszta vizet húzott s nem is gondolt arra, hogy itt van az átka.

Mély kútnak víztükre mutatta legelőbb halálsápadt arcát.

Ujján jegygyűrűje, s készítette már a menyasszonyi ruhát. Apja mosolyogva nézte, testvérei játszottak vele, minden szép volt körülötte. Szép volt a hegy, a mező, az udvar, a virágos ablakú ház. Szép volt, amire nézett, mintha a szeméből kiáradó fénytől ragyogott volna minden.

Tele volt ifjúsága kedvvel, játékkal, dallal, szerelemmel. Tele volt a szíve, a lelke. Szívében az „énekek éneke“, lelkében a „zsoltárok dala“. És valami mégis hiányzott. Senki sem tudta, hogy mi. Vágyott valamire és senki sem tudta mire. Ő nem mondta, a kút mélysége nem beszélt róla.

Eltűnt, mint a letört virág, mint az elvágott kacagás. Úgy jött halála, mint a nem várt vihar és eldobta az életet magától, mint a megunt ruhát, mint egy üres kosarat.

A menyasszonyi ruhát be sem végezte, a jegygyűrű-

jében sem gyönyörködött még... s csak egy mély sóhaj-
tás maradt utána, s egy szomorú székely népballada.

Emléke sokáig fog élni itt a hegyek között, s ha
szomorú történetét hallják a leányok, ajkukon elnémul az
ének, kezükben megáll a munka, s elgondolkoznak sokáig
róla. Élt egyszer egy szép székely leány, szép volt mint
a rózsa...

Szomorú székely ballada.

FÉRFI KOPORSÓJA MELLETT.

A kidőlt cser.

Hatalmas volt az alakja, szép a termete. Arca megnyerő, homloka széles, komoly tudás sugárzott le róla. Megnyugtató volt szemének nézése, bizalomkeltő. Az örömtől sokszor fényben ragyogott, szelid humortól vidáman rebbent; megvillant a komoly vita hevében; szikrázott, ha becsületet bántó tekintettel találkozott és jólesően pihent a tiszta jellem megnyugtató sympathiáján.

Ezeken a szemeken én sokszor láttam könnycseppeket, — fagyöngyöt a cser ágai között. Lehet csak én láttam: a barát, mikor anyjától meleg csókot kapott, mikor az egyetlen testvér kezét szorongatta; mikor az összedült Jeruzsálem falai mellől a „sírók“ tompa nyöszörgését figyelte, mikor egyháza sorsán sajtott a lelke.

Istenem, mennyire teletömte nemes tulajdonságokkal. Lelke olyan volt, mint a nyugodt felszínű tó, melyben a parti virágok árnyképeivel a napnak sugarai játszadoznak, de mélyén gyöngyök teremnek a buvár számára. Aki téged ismerni, megismerni akart, ezekből a nap-sugaras játékokból, mosolygó ajkakkal kellemesen leadott humor szálakból összeszőtt élcekből meg nem ismerhetett; hanem meg akkor, mikor bűvárként ereszkedett le a legmélyebb érzelmek születésének helyére, hol a gyöngyök teremnek. Lelked mélyére akkor, mikor az fájt és sajtott, gyötrődött, kínlódott, aggódott... akkor meg lehetett ismerni

lelked szépségeit. Hányszor láttalak így s hányszor bámultalak. Ez érzéseket oly mélyen temetted el önmagadba, mint a milyen mélyen el volt temetve a reád bízott szó titka.

Titkot csak az tud megőrizni, ki tiszteli embetársait. Te megtudtad őrizni a lelkedbe sugott titkot s megőrizted a magadét is, melyek ott születtek s melyek sokszor annyi fájdalmat szereztek neked.

Amilyen gügyögő szeretettel tudtál bölcső fölé hajolni, gyönyörű imákkal esküt bevenni, épp oly komolysággal állottál nyitott sírok szélén, a szó vigasztaló erejével símogatva a lelkeket.

Hatalmas alakod úgy állott, mint egy felkiáltójel. Ura voltál a szónak, beszédnek, a kimondott igazságnak.

Hangja szép, elgondolása nemes, tudása csillogó, meghatározása tiszta, érvelése gyönyörködtető.

Mindenkit szeretett s őt mindenki szerette.

Imádta a természetet, simogatta az ősz sárga leveleit, fölvette a ledobott rózsát, kikerülte a parányi férget. Kacagott a tavasznak, énekelt a nyárnak. Mint ember, mindenkihez jó, talán meg sem érdekelte, hogy önhibájából szúrja tövis lábát.

Kidőlt a cser.

Minden oda lett. Üres lett a kathedra, üres az anya szive, üres a feleség lelke. Üres lett sok jó barát érzésvilága. Üres a parochia.

Eljön az idő, mikor új lakója lesz a papi háznak, új szónoka a kathedrának, csak azt a *kidőlt csert* nem fogja elfeledni az egyházközség soha.

Feldúlt fészek.

A tavasz, a tél megvalósult álma. Benne van a karácsony vágya, az új év bizakodása. A tavasz, kinyílt virágok, illatszóró akácok megnyilatkozása, a megvalósulás balzsamos légkörében. Tele van a mező virággal, a rét fűszállal, a forrás vízzel, a gyermek kacagással, a férfi munkakedvvel. Most termékenyül a barack csábító virágainak méz kínálásával s az almafa számtalan lepkéivel. Mézre szálló méhek halk zsongása, tojásaikat menekítő hangyák szorgalma, minden itt van a tavaszban. Az erdő észrevétlenül borult lombba, mint a lélek a jó hangulatba s behallatszik az erdőből a madarak dalolása. Nagy munkában vannak, helyet keresnek a fészek számára. A sas kiterített szárnyaival megpihen a levegőben s onnan néz alá a földre, a szikla üregeibe, hová elrejtőzhetik éjszakák idején. Apró bokrok belsejéből félve röppen ki a kis madár, s a hatalmas cser ágai között is fészek áll művészi felépítésben. Eresz alá hordja háza sarát a fecske, mindenütt fészek a tavaszban, sok-sok ezer kastély, kunyhó, bűvőhely s mindeniknek meg van a maga költészete, szépsége, csipegése.

Napnyugat felől felhők tornyosulnak. Egyre sötétebb színük, vészesebb a fodruk. Erős szél indul, szárnyaira kapja a felhőket, feltornyosítja, összezavarja, kisimítja, tovább hordja tetszése szerint. Az összezsufolt s felgyülemlett felhők fodrain villám cikázik át s hatalmas mennydörgés rázza meg a földet. A vihar ágakat tördel, bokrokat paskol, a jégeső letépi a búza fejét, a pipacs derekát, meginog a cser s hatalmas ága élettelenül hull alá.

És amikor ismét tiszta lesz az ég, bámulva állunk a veszteség mellett, mennyire meg van verve minden. A

föld, a virág, a fű, az ág, a búzamező, a virágoskert, a jázminbokor, a spirea... vajjon kibírják-e ezt a nagy megpróbáltatást.

Vihartól feldúlt fészkek hevernek lábainknál, apró, síró madárcák. Az apa és anyamadarak sírva csipegnek, valakitől valamit várnak. Milyen szomorú s milyen nehéz lehet a kis madár szíve.

Most ezeket a feldúlt fészkeket sajnálom leginkább, mert ezekben valamikor boldogság volt, dal, ének, költészet, vágy, remény. Nincs már semmi, csak fájdalmas sírás.

Feldúlt fészkek mellett állok, szomorú dalt énekelek, fájdalmas mesét mondok a feldúlt fészkekről.

Milyen boldogok voltunk, mikor ezt a fészket építettük. Mikor fenyőfából bölcsőt faragtunk, mikor altató dalt énekeltünk. Ennél szebb időt elképzelni sem lehet. Ez volt a mi tavaszunk, dalunk, szerelmünk, fészkek rakás idején.

És napnyugat felől nehéz felhők jöttek. Villámlott a felhő, mennydörgött az ég. Az élet viharának szele lehátolt egy ágat a család fájáról... Az anya meghalt, a fészkek fel volt dűlva. Az ment el, aki rakta, építette, aki gyermekeinek a kenyeret hordta.

S most újabb viharra, újabb koporsó jött. Szörnyű égverés... az apa koporsója fekszik itt. A gyermekek, az árvák bámulnak, néznek egymásra, mint viharban megrettent lepkék, mint jégtől verdesett tulipánok. A fészkek, a hajlék, az ágy fel van dűlva, mintha valaki kirabolta volna.

A legkegyetlenebb rabló: a halál járt már másodszor e helyen... s ti árván maradtatok.

A tavasztól nem ezt vártuk. Életet hozott s úgy akartuk, hogy tartsa is meg azt. Kontraszt ez: tavasz és koporsó. Ez az erőszakos élet munkája, mikor meg akarta mutatni, hogy el tudja némítani az ajkat, meg tudja fagyasztani a mosolyt s el tudja venni a jó kedvet,

Ilyen a megzavart tavasz, a *feldúlt fészek*.

Ez a halotti beszéd most nektek szól, de elmondhatja ezt valaki nekem is majd s neked is, mert a föld tele van feldúlt fészkekkel, anyátlan árvákkal, apátlan szenvedőkkel.

Keresztények, Krisztuskövetők, arra kérlek titeket, az árvákat soha el ne feledjétek. Az ő sorsuk, az ő gondjuk, szenvedésük a miénk is, vegyük fel az árvák ügyét s megáld minket a jóságos Isten.

IDŐS FÉRFI SIRJA SZÉLÉN.

Látom az Istent.

Dávid, a zsoltáros király beteg ágyában felsóhajt:
— Legyetek csendben, látom az Istent.

A palotában mély csend lesz. Az ablak kitárul, s egy kézintésre a nyüzsgő nép zaja elnémul! Suttogó lesz a beszéd, mint esőt jelző hajnali szellő; lehajlanak a fejek, mint virágok az est jöttével, s végig borzong a lelkeken a királyi szó:

— Most látom az Istent.

Most. És nem akkor, mikor Bethlehem erdejében gyermekként figyeltem a madarak útját. Nem akkor, mikor megittattam a szomjas bárányt Juda hegyének forrásvizéből és nem akkor, mikor az Úr nevének segítségül hívásával legyőztem a szitkokkal telített nagy erejű Goliáthot. Nem akkor látta, mikor Nób városában Akhimélek templomának szent kenyérével oltotta éhességét s kezébe fogta Goliáth kardját. Nem, amikor körül táncolja a frigyládát örömeiben Jeruzsálem utcáján, vagy amikor zsoltárait írja, hanem . . . amikor kimerült öreg királyként fekszik ágyában, mellette Abiság, körülötte engedelmes szolgák:

— Legyetek csendben, most látom az Istent.

Nem akkor sugta e szavakat, mikor apai fájdalommal nyögte: „amíg a gyermek élt, sirtam és böjtöltem, mert úgy gondoltam, kiengesztelhetem az Urat, most . . . legyen meg mindenben az Ő szent akarata“, vagy amikor

keserőséggel kiáltott fel: „miért nem haltam meg inkább én helyette“.

Most. Amikor leélte az élet örömét, megharcolta harcát, amikor legyőzte ellenségeit, s elénekelte zsoltárait, amikor csönd volt az országban, béke a nép lelkében, mikor ősz fürtök diszítették fejét, most:

— Látom az Istent.

Megilletődve áll Adonia, a koronáért epedő királyfi, Salamon, a Betsabé gyermeke s a nép.

A mult elrejtőzött egyetlen sóhaj alá, a jelen félve húzódik félre:

— Legyetek mind csendben, mult és jelen, mert látom az Istent.

A nagy király elaludt.

Dávid már látta az Istent...

*

Vespasiánus császár haldoklik. Agoniával küzd. Körülötte orvosai állanak. Tanácstalanul néznek egymásra s a nagybeteg császárra. Lélegzete, szívverése ki-kihagy, alig-alig suttog. Szempillái fáradtabbak a költöző madár szárnyainál, egyet-egyet rebben. Nincs ereje, ezeket sem bírja már. Olyan nehezen húz a levegőből, mintha nem volna elég belőle, majd alig hallhatóan sugja:

— Úgy érzem, hogy most kezdek Isten lenni.

Meghalt. Eggyé lesz a Halhatatlannal, parányi része lesz az örök istenségnek.

Nem akkor mondotta e szavakat, mikor parancsolt szolgálóknak, hatalmas tábornak, mikor fején szilárdan állott a császári korona, hanem, amikor meg volt fosztva a világi jelvényektől, mikor tehetetlenül feküdt ágyában, mikor alig tudott hangot adni.

— Most érzem, hogy kezdek Isten lenni.

Most. Amikor elmarad a fény, a pompa; a kard, a korona. Mikor értéktelen a lány mosolya. Semmi külső szín nincs, amiben gyönyörködne, talán nem is látná már

meg azokat. Behunyt szemekkel csodás színeket lát, az égi trón csodás színeit. Elmarad tőle az anyag, a test, a csont, a hús, a terített asztal, a bor, minden, ami földi, s akkor érzi, hogy kezd Isten lenni.

Az egyik király látta az Istent, a másik érezte Istenné levését és mind a kettő a halál pillanatában.

Reményünk van, hogy mi is meglátjuk egyszer, hogy mi is kialakítjuk önmagunkban az Istent.

Uralkodói, királyi élet kell ehez. Nem közönséges, hétköznapi. Megkülönböztetett, mint amilyen volt a zsoltárok írójáé.

Nem koronára, szolgák hadára, parancsszót váró rab-szolgákra gondolok, hanem egy zsoltárra csupán, mely végig kísér egész életemen, egy imádságra, melyet mindig nyugodt lélekkel mondhatok el. Arra a megkülönböztetett életre gondolok, melyben nincs szitok, káromló szó, nyug-hatatlanság, Isten ellen való zugolódás.

Királyként, parancsoló vezérként szeretnék állani minden szenvedély mellett, hogy engedelmeskedjek minden gyarlóság nekem, mikor ki akarom alakítani magamból az Istent. Ha ilyen király lehetnék, talán én is meglátnám az Istent.

Úgy gondolom, Te láttad. Királya voltál családnak, imádságos zsoltára önmagadnak. Tűrő a fájdalom-ban, néma a szenvedésben, ilyeneké pedig a mennyeknek országa.

Koporsódnál csendben állunk, suttogd hát nekünk:
— Most, látom az Istent.

Nébó hegyén.

Moab mezőségéről felment Mózes a Nébó hegyére, a Piszga tetejére, Jerikó átellenében. Itt megmutatta az Úr az egész földet Gileádtól—Dánig és megmutatta a pálmafák városának völgyét Czoárig. „Megengedtem neked, hogy szemeiddel lásd, de oda be nem mész”.

És meghala ott Mózes.

Menjünk a Nébó hegyéről vissza Hórebhez, ahol őrizte Jethró pap juhait. Megjelent az Úr angyala a tűznek lángjában egy csipkebokor közepéből. A csipkebokor ég és el nem hamvad.

Itt vette át Mózes a lángoló tűz melegénél Isten megbízatását.

A Hóreb és a Nébó. Egyiknek magaslatán a lángoló, másikon a hamvadó élet. Ott a megbízatás melegsége, itt a befejezettség bús melancholiája. Ott a *beigérések halma*, itt a *megvalósulás*.

Beigérés és megvalósulás... E kettőn épül fel az élet. Elsőnél az Isten szava hallszik, másodiknál az emberi munka eredménye áll mérlegen. Mi e kettő között van, az lehet a Súr puszta égető homokja; viztelen szomjuság; Máhra keserű vize; lehet itt az imádat tárgya „aranyborjú”, kőtáblákba vésett tiz parancsolat, lehet boldog, lehet szomorú élet.

Sok mindent ígér be a Hóreb. Boldog gyermekkort, édeni paradicsomot. Virágos, hangulatos ifjuságot, búzkalászos férfivilágot, bibliás öreg kort. Beigéri a kenyeret, a vizet, a szívet, a lelket. Ígér szabadulást, menekvést, fellélegzést; akaratot, mindent, mi széppé, boldoggá teheti az életet.

A beigérés sok, a megvalósulás kevés. A fának is a

sok virág után gyümölcsöt ígér, a parányi almát azonban letépi a szél, leveri a jég s alig tud nehányat adni a fa az arra éhezőknek. Sok bimbóban benne marad a virág, sok fűszál kerül áradás alá. A beígérések csalódássá válnak, az ősz fájdalmasan integet a tavasz ígéreseire. Közül van a vihar fészke, a szédületes munka ideje, a letört remény s ronccsá lett vágy.

A vágy szekérének kereke összetörik az első csalódás kemény kövén, s ki e szekér lovait hajtotta, bedobja gyepelőjét, lázas fejét a kemény kő hideg lapjára nyomja, kezében az eltört küllő, lelkében egy nagy temető. Reményeit temette el, sirköve a csalódás köve, fejfája a vágyak szekérének kettétörött rúdja.

Úgy képzeljük sokszor, hogy élettervünk keresztül vitelénél csodákkal tudjuk megtéveszteni a bágyadtszemű faraót, csapásokat mérhetünk az akadályokra, míg kifárasztjuk azokat, átmegyünk a Vöröstengeren is ha kell, máskor nem bízunk önmagunkban annyit, hogy kellő önfelegeléssel szorítsuk be magunkat az élet forгатagába. Pedig nagyon bele kell fogózni, hogy örületes sebességével el ne dobjon hatalmas ívben magától.

Mindannyian megállunk egyszer a Hóreben, mindnyájunk életében kigyúl egyszer a csipkebokor. Tudjuk-e e tüzet táplálni, éleszteni vagy hamuvá lesz hideg közönyünkben. Megértjük-e a melegében rejlő áldást, vagy kialszik hidegségünktől? Szembe merünk-e nézni az Istennel, vagy szégyenülten rejtőzünk el előle? Segít-e az élet maga megvalósítani a beígéréseket, vagy akadály a mindannak, ami szép, nemes, mi hasznos reánk nézve. Megfagyasztja-e a tavaszi hideg a bimbót, letépi-e a vihar a kis gyümölcsöt, vagy segítő-társként áll mellettünk,

Mi az, mit megvalósíthatunk a beígérések közül? A munka, a család, a gyermeknevelés. Társadalmi életünkben a megértés, a könyörületesség, a mások segítése. Merészebb terveink elhullanak s az „ígéret földje“ csak

határaiban áll előttünk. A Nébó hegyén kimerülten állunk. Az öreg kor fáradt világában itt állunk meg mi, az Isten megmutatja azt a helyet, ahová vágytunk, de fájdalmas keze intése: Te oda be nem juthatsz. Valamit nem végeztünk jól, valamit elhibáztunk életünkben. S ez önmagunkkal való beszélgetésben hányan beismerik: mindent másképp tennék, ha újból kezdhetném. Sok van, amit fölöslegesnek tartunk és sok, amit helytelennek itélünk. Kevesen mondhatják el: most sem tenném másképp. Amit végeztem, helyesnek itélem. Ez az igazi megvalósulás. A Nébóra átültetett csipkebokor.

Itt állasz már Te is a Nébó hegyén. Szép volt és hosszú volt életed. Sok volt a beigérés s mi tudjuk, sok volt a megvalósulás.

E hegy magaslatáról egy szebb világnak nemcsak határait látod, most látod az „igéret földjét“ egészen, légy boldog Isten országában örökre.



Az élet koronája.

Életünkben egyebet sem teszünk, építjük és diszítjük az „élet koronáját“. Mert mindenki önmagának *felkent királya*. Tele van a föld koronával, a fehér margaretta koronájával, de a legszebb mégis az, melyet mi rakunk össze: az élet viharos tengerének hullámai közül buvármódra kihalászott drága gyöngyszemekből. A munkában elfáradt ember homlokának verejtékcseppje az a gyöngyszem, melyet odarakunk az életkoronájának arany gyűrűzetü körvonalába, mint az élet megbecsülhetetlen értékeit. És mi az, mi ide sűrűsíti, szilárdítja, keményíti e cseppeket? A megnyugvás, a lelki elégedettség, az emlékezés rögz-

zító ereje. Az emlékezés semmit el nem felejt és nem enged egy verejtékcseppet a földön feledten száradni, mindeniket oda teszi értéként a király fejére, a sok-sok párányi kis király, az ember fejére.

Igy e koronát a múlt értékei állítják össze.

Nemcsak ez.

„Fiacskáim szeressétek egymást“. A szeretet ragyog a szem sugarára, mint a tavaszi föld a nap fényére. Ahogy a levegő betölti a legkisebb üregét is a földnek, úgy tölti be életünket a szeretet. Királyok koronáján a munka verejték cseppjeit a szeretet aranyszálai tartják össze oly erővel, mint az emlékezés tartja össze életünk jelenéseit.

Igy e koronát a szeretet erősíti egybe.

Még ez sem.

„Az igazság szabadokká tesz titeket“. Az igaz lelkü ember olyan, mint a nyitott biblia. Mint a gyémánt fénye. Mint az ezüst fehérje. Az igazság szeretete sajátja lesz a léleknek, mint a jávorfának a habja, mint a márványnak erezete, ködszerű rajzolata.

Az igazság lelkembe karcolt, föltetovált, habos erzet, fölrajzolt mérleg, melynek érzés két karja mutatja a helyes, vagy helytelen cselekedetek mértékét.

Igy e koronát az igazság karjai tartják fenn.

És még egy.

„Bizony mondom nektek, ilyen hitet nem láttam még Izraelben“.

Amikor a vaseke kiharítja a föld barázdáit, a megnyitott barázdák hosszú vonalán kilehel a föld párája.

Megnyílt keblén át mutatkozik addig bezárt lelke, meleg pára alakjában emelkedik fennebb.

Az élet durva ekéje, ha végigszánt lelked finom lapján, e hosszú, kínos barázdán át kipárállik lelkedből a hit, mely imára készlet.

E pára rátapad a koronára, ez adja annak értékes matt színét s így teljes az élet koronája.

Ennek összeállításában segít a család, segítenek a gyermekek.

A gyermeki hála és szeretet teszi „mosolygóvá” e koronát a sírig.

És a sírnál?

A sírnál van a korona-csere. Amit mi építettünk, itt marad gyermekeink között, hogy azok látva jó cselekedeteinket, hasonló korona összeállításán fáradozzanak.

Ha pedig nem szerezzük meg e koronát, nem lesz csere s nincs mi biztosítsa számunkra az „örökélet megszentelt koronáját”.



A krétai mysticus pap.

Megbontottad Uram sorainkat, kikezdted kerítéseinket. Nap-nap után kidől egy hatalmas kő, mely egyházunk pilléreinek fundamentumában alapkőnek volt letéve.

„Nagy fejedelem esett el Izrael fiai közül”, s úgy gondoljuk, helyére más követ tenni nehéz, annyira be volt építve az épülettömbbe. Önmagát dolgozta be.

„Az ember értéke ott kezdődik, mikor rájön arra, hogy nélkülözhetetlen”.

Nélkülözhetetlenné tetted magad, ismerted értéked s tudtad, csak annyiban élünk, amennyiben igyekszünk lelki s szellemi javainkat átadni a „köz”-nek. Mennyi töprengés, megerősítés, munka és megértés, tudás és erény, megalázkodás és kiemelkedés szükséges, míg be tudjuk építeni magunkat az élet hivatottai közé s leszünk pillérei anyaszentegyházunknak.

Jártad valamikor a Jordán partjait, ráismertél Jézusra az emmausi uton. Követted a nagy apostolt vitorlás hajójával a szellemek szárnyán s ittad vele Cyprus borát. Lel-

ked betelt az evangélium örömmizenetével s vezettél egy egyházközséget, melynek minden anyagi ereje nevedhez fűződik.

Jártál az Eurotasz mellékén, állottál Athén piacán, védted az areopag előtt az apostolt, megtanultad a görögök nyelvét s onnan vetted életed mottóját: „Erény erényt, kedvesség kedvességet szül“.

Nagy léptekkel mérted a régi római birodalom határait, bámultad Róma piacát.

Íróasztalod fölé hajolva oldottál meg számtani s mérési tételeket. Mindig új mezőkön jártál, új bányákat nyitogattál. Szívtad magadba a magyar irodalom gyönyörű költészetét s állottál prófétaként egyházközséged templomának katedróján.

Mindig tanultál, mindig tanítottál.

A lelkesedés szent tüze hevítette fiatalkorod. A tathmosi ifjú vadász Seléné varázsára örökre elaludt s mindig fiatalnak, szépnek maradt azért, hogy Seléné gyönyörködje benne.

Az ilyen átaludt fiataloknak nincs értéke, akkor sincs, ha valaki álmodozó ifjú életében gyönyörködne.

Epimenidesz, a krétai mysticus pap elaludt egy bokor alatt. Amikor fölébredt, hatalmas fa tövében feküdt, hosszú, fehér szakáll omlott mellére és fehér volt a haja. Álmodott, évtizedek fölött gondolkozott, mely idő alatt ő csak aludt. Akkor ébredt tudatára az életnek, mikor a végére ért.

A te férfikorod nem átálmodozott munka nélküli kor volt, hanem tartalmas tanulás és tanítás. A szorgalmas tanár egyénisége kedves, szeretetreméltó, sok kedves emlék gyülemllett körülte. S mindezekért Ő nem kíván egyebet, tett alapítványáért egy-egy zöld fenyőgalyat hideg sirjára. Ebben a fenyőgalyban benne lesz a lelke, tanítása, intelme.

Ez egyetlen kérésnek teljesítését ne tagadjuk meg.

„Látások — álmok“.

„Ifjaitok látásokat látnak, véneitek álmokat álmodoznak“. (Ap. csel. 2.17.)

Meglátások és álmok, a nappalnak és éjszakának követelései.

A sas magasra emelkedik s akkor boldog, ha szembenézhet a nap tűzkoronájával, a földön pihen, álmodik. Az ifjú, lelke szárnyain, ha magasba száll, akkor lát tisztán. Látásai akkor jönnek, mikor szelleme erejével el tudja hagyni a földet; mikor fáradtan, öregbülten hajlik vissza: az álmok tarka világában vesz el. S mert itt élünk e sártekén, ennek vagyunk beékelt munkásai, nekünk „látásaink és álmaink“ egyaránt vannak, az emberi élet korhatárai szerint.

A „látás“ öntudatot, eszméletet kíván; az álom bágyadtságot, estéli fáradságot.

Más „nézni“ és más „meglátni“ az élet jelenéseit.

Nézem a hegy magaslatáról a tömött lombbú erdőt, az útját egyenesben kereső folyót, a megpihent tavat. Nézem a bemohosult falu kastélyt, a rendben ültetett fasorokat, csoportosított virágokat, a kínosan és erőszakosan ugrándozó szökőkút vizcseppjeit. Nézem a rendszertelenül egymásra hullott sziklahasábokat, a fölöttük elszálló madarak útját. Nézem az embertömeget gyermekeivel, ifjával, öregeivel, leányaival, asszonyaival s nézem azt a tarkaságot, mit a ruha színe, más és más divat formája állít elő. Nézem a hegyekről leomló juhnyáját, a csendben legelésző csordát, a siető forrást, nézem a földet. Nézem a multat, a jelent és próbálok belenézni a jövőbe. S amíg ezt teszem, nem látom az erdő titkát állatsereg-

letével, madárfészkeivel; nem látom a folyó halait s a tavak mélységét. Nem látom a kastély termeit, alakjait, nem ismerem történetüket. Nem látom a fákat, virágokat rendező kertészt s nem tudom, honnan jön és milyen kinnal a szökőkút vize. A sziklák eredetét nem ismerem, a madarak útja is elvesz előttem. Az embertömegben nem tudom kivenni a fajokat, szokásaikat, nem értem nyelvüket. Nem tudom, mióta legel a nyáj, hova tér be a csorda, s hol bukkan fel a buvó patak. A multat nem ismerem, minden emléke elvesz a jelen küzdelmében, a jelent ki nem ismerhetem, a jövőt pedig hasztalan nézem.

Mennyivel más ennél, meglátni a sebzett őzet s halani sirását, meglátni a hangyabolyt, melyet futtában rugott szét a menekülő őz s most ezer meg ezer szorgalmas hangya siet kijavítani a megrongált kastélyt. Meglátni az egymást pusztító állatok vadságát, a fészekben félelemmel ülő madárfiakat. Meglátni a vértszívó szunyogot, a zsákmányra leső kigyót. A vadságot, a ragadozást, a félelmet, a menekülést. Meglátni a pusztuló kastélyok kidöntött fenyőrengetegeit, a széttaposott virágokat, a betömött szökőkutakat. Meglátni a könnycseppet a gyermek szemén, a sápadtságot az anya arcán, a barázdákat az apa homlokán, a koldus mankóját, a tarisznyában megszáradt kenyeret. Látni tiszta szemekkel a multat, népek megmozdulását, fajunk történetét, ezer hibájával, veszteségeivel, átkaival s látni a jelent a maga torhaságában. Látni az emberben az állati vadságot, az isteni elhivatást, a művészetet és anyagiságot. Látni magát az életet, annak szépségét és kopár szikláit.

Az ifjúnak látásai vannak. Meglátások a zajló világ körében, a művészet világában, a zene ütemeiben, a vers rímeiben, nagyvárosok zajában, falvak harangzugásában s úgy szeretne mindent szebbé tenni. Lelkesedik multjáért, harcol a jelenért és szembe néz bátran a jövő viharával.

Szép az ifjú, amikor néz és „lát”. Csodálkozni fog

egyszer, mikor elhomályosulnak a szemek a sok nézéstől, mikor fáradtságot érez az est jöttével és fél arra a gondolatra, hogy a szürkület egyre éjfélévé vénül. Azt sem tudja, mikor és hogyan jött eyy csodás álom, mikor és honnan jelent meg az első fehér hajszál. Azt sem tudja, mikor öreggé lett. Jönnek az álmok, „öregeitek álmokat álmodoznak“.

Ez az álom édes, mert a mult erős látásai szépülnek álommá benne, szépek, mert a jövő élet vágya, képe izmosul ki belőle.

Szép az, mikor az öreg ember álmodik.

Asztala mellett ül. Körülötte unokák zshivaja. Nézi őket s hallgat. Ősz fejét tenyerébe hajtja, támaszra van szüksége. Bőre repedezett, mint a fa kérge, szempillái nehezen emelkednek. Szólnak hozzá, alig felel. Nem igen érti a mult, a jelen kérdéseit. Ő mással foglalkozik. A gyermeki kacaj visszaviszi évtizedekkel hátra, mintha saját kacagását hallaná. Visszaálmodja gyermekkorát.

Most néz, de nem lát. Nincsenek már látásai, álmai vannak.

Átálmodja ifjú korát, azt a sok munkát, amit becsülettel végzett, a látásokat, miket sas szemekkel nézett. De megromlott a látása, szemüveggel sem láthat tisztán.

A jelent is csak álmodja, a halált is átálmodja, s új látásai lesznek szebb világban.

*

Voltak látásaid és szép álmaid. Valósult látományok, beteljesült álmok.

Példát adtál nekünk, mikép kell látni és megérteni az életet, legyőzni az emberi durvaságokat s kiszépíteni bennünk az isteni részt.

Megtudtalak érteni, követni szeretnélek.

Követni fogunk.